

ИСТРАЖИВАЊЕ ДАРОВИТОСТИ КАО КРЕАТИВНЕ РАЗЛИЧИТОСТИ У ТЕОЛОШКОМ КОНТЕКСТУ

Апстракт: Јединство и заједништво, као битне теолошке категорије човековог битисања, подразумевају различитост као предуслов стваралачке слободе. Тако се остварује стваралачка прогресија сваке слободне личности, што захтева стално препознавање свих облика човекове даровитости, стављање у функцију различитих стваралачких потенцијала. То се остварује као стално „служење већих мањима“ чиме даровитост добија посебну, креативну, димензију. На тај начин се непрестано увећава, а не губи тим стваралачким поступком. Јер, није овде реч о уопштавању свега и свођењу на исту раван даровитости као великог потенцијала конкретне стваралачке личности и очигледног одсуства даровитости код других. Ради се о истицању даровитих личности у контексту креативне различитости, тако што је њихово стваралаштво препознато на прави начин и прихваћено као креативна различитост. На тај начин се у први план ставља поверење заједнице у стваралаштво појединца и успоставља саборна прогресивна динамика доброг стваралаштва. Тако се избегава гордост појединца, као и немоћна завист оних са мање стваралачког потенцијала, сви су ангажовани у делу заједничког бољитка. Тачно се зна место и улога сваког стваралачког субјекта, сви су стваралачки ангажовани и остварени по мери свога стварног дара и учињеног дела. Даровити остају истакнути појединци, заслужни ствараоци, али нису изоловани и одвојени од других у сопствену саможивост. Они су креатори бољитка и њихове заслуге су препознате и признате, али не остаје се на томе, јер нема места боготворењу људи и њихових дела. Све то добија посебну динамику и димензију онда кад постане креативна стваралачка чињеница у животу многих. То је ангажована даровитост у контексту конкретног живота заједнице, где је мера успешности себедавање. На тај начин се постиже прогресивна креативност као стално стваралачко усавршавање у коме се давањем себе и од себе, а не узимањем само за себе, највише стиче. То стицање није присвајање за себе, него је стално стваралачко препознавање и умножавање добрих дарова стварном добронамерношћу и непрестаном доброделатношћу.

Кључне речи: даровитост, креативна различитост, себедавање, јединство, заједништво.

Уводне напомене

Задати наслов подразумева тачно одређење теологије (богословља) у систему различитих наука, јер се тиме стиче добар стваралачки порив ка успостављању јединства у различитости. Тако наша главна тема, која се тиче истраживања даровитости, добија на својој креативној прогресивности. Важно је рећи да теологија никада није саможиво тежила ка самоизолацији, што сведоче многи њени делатници. Наравно, постоје и они други који су своју самовољу пројављивали као теолошку мисао, али су такви случајеви брзо препознавани као нетеолошки поступци. Теологија подразумева богочовечанску непрестаност и то у њеном пуном капацитету, где људско није

¹ lj6172@gmail.com

потиснуто у страну, пред божанском пуноћом, као нешто безвредно. Овде је важно разумети да је „откривење божанска делатност, а богопознање људска делатност која сусреће откривење“, док је теологија „трећи чинилац“ који „ступа на сцену да појми, објасни и формулише последице овога сусрета ... и тако је теологија с једне стране систем религијских истина, а са друге стране сигуран метод човековог приступа Богу“ (Панајотис, 1997:147). На овај начин недвосмислено увиђамо сву креативност теологије као такве. Видимо да је истовремено и реч од Бога, и реч о Богу, и реч са Богом и другим човеком. Никако не може бити површно и једнострано бављење, свеобухватна је у контексту служења смислу и бољитку свих и свега. Ово најцелосније изражавају речи: „Многи су путеви спасења, и сви воде ка заједници са Богом“ (Григорије Богослов: 11 песма о себи). Овде је јасно истакнута разноврсност – различитост, као креативна стварност теолошке мисли, што недвосмислено указује на трезвеност у сагледавању свега, те тако и питања даровитости, која се на овај начин препознаје као креативна различитост. Ипак, не треба губити из вида то да је „... теологија планина стрмог успона и тешко доступна, па многи стижу само до њеног подножја“ (Григорије Нисијски: Мојсијев живот). Овај став треба разумети као позив теолозима на опрез и увиђавност, а не као ускраћивање онима који већ немају интересовање за теолошку науку. Због тога никада не треба превиђати чињеницу да су религија и наука „два подједнако вредна настојања људског духа“ (Шушњић, 1996:37). Посебно ако знамо чињеницу да у читавом свету поред 2,2 милијарде хришћана, 1,6 милијарди муслимана, 1 милијарде хиндуса, 500 милиона будиста и 14 милиона јевреја постоји и 1,1 милијарда верско неопредељених. У вези са овим треба истаћи чињеницу честих бројчаних промена у погледу верничког корпуса, од малобројности до великобројности (Пантић, 1988; Кубурић, 1999; Петровић-Божичковић, 2001; Религиозност у Србији, 2010). Приметно је и често присуство посматрања верника као „особа са друштвене маргине“ (Пантић, 1988), што никако не сме да обесхрабри или подстакне на зловољу вернички корпус.

То је могуће само у стању верничке несебичности, док себичност у вери, посебно у теологији, као креативној научној дисциплини, онемогућава добро стваралаштво. Тако да неостварени теолог више наноси штете теологији него онај који за њу није заинтересован, или је чак и негативно настројен до непријатељског расположења према теолошкој науци. Такође је важно рећи и то да „пењање на врх“ није бекство и негација „подножја“, него је стално позитивно напредовање које обухвата и врх и подножје. Реч је о превазилажењу статизма стајања на једном месту, као и о успостављању стваралачког поретка са јасним одређењем различитих стваралачких стања. На то указују речи: „Ако мислиш да знаш много, сети се да је то мало према ономе што не знаш“ (Кемпијски, 2001:14). Овде се у први план ставља знање, а не незнање, јер се подстиче стваралачка креативност која је могућа само онда кад у нама постоји неугасива жеља за новим сазнањима. То омогућава прогресивно стање у коме човек разуме да је „велика мудрост не пренаглити ... и не бити упоран у свом мишљењу ... пустити да те води бољи од тебе, а не

радити по својој памети ...“ (Кемпијски, 2001:18). Тако даровитост постаје креативна стварност, није чињеница која затвара појединца до саможивости. То је слободно прихватање стваралачке одговорности, није себично присвајање привилегија. Тако се остварује „општа норма реципрочности“ (Виготски, 1996:125), где даровитост постаје стварно стваралачко стање, није више само добра могућност. То добија посебну вредност онда кад даровити појединац успе да „децентрализује“ своје мишљење и успостави „кооперацију“ са другим (Пијаже, 1977). Тада даровитост постаје заједнички иметак многих, што не значи стварање безличних односа него драговољно пристајање одговорне личности на заједницење са другим.

Ради бољег увида треба истаћи теолошки став: „Нико није сигуран на првом месту ако не љуби последње“ (Кемпијски, 2001:43). На тај начин јасно се опредељујемо за креативно промишљање о даровитости, не само као доброј могућности него као прогресивној остварености. Евидентно је да се овде ради о дуготрајном процесу у коме учествује више стваралачких субјеката, и то тако што нико није пасивни посматрач или једнострано опредељени навијач. Због тога је овде немогуће свођење само на опредељење за и против, потребно је дубље улажење у стваралачку прогресију. Ради се о неисрпној теми и делатности која је незауоставива и тешко обухватна површном једностраношћу. Теолошки приступ питању даровитости заснива се на отвореној антропологији и радосном космизму, са пуним инсистирањем на одговорном оптимизму. На тај начин појмови „први“ и „последњи“ – „велики“ и „мали“ представљају креативне чињенице, не означавају одвојеност и супростављеност неспојивих стања. То је креативна различитост, која представља добар стваралачки потенцијал у остварењу јединства – заједништва у различитости. На тај начин се усклађују све различитости, јер свако даје све од себе, и не само то – него и сам себе даје несебично. Тако се остварује добар стваралачки поредак у коме свако зна своју улогу у процесу заједничког састваралаштва. Наравно, то није ни мало лако, потребно је отклонити много препрека које сами себи стварамо, или нам се намећу стицајем различитих околности. Теолошка концепција решења овог питања је недвосмислено јасна: себедавањем се стиче највише. То треба да буде на добробит других, а не оптерећено било чијом себичношћу. Треба рећи да је ова теоријска поставка, која захтева стварну реализацију, незамислива ако остане заувек нереализовано мишљење. На то упућује теолошки став: „Делатношћу се усходи у созерцање“ (Добротољубље, 1997:53). Дакле, теолошки теоријски став би требало да увек проистиче из реалног искуственог остварења; да не буде замишљени идеал, него стварни доживљај.

Даровитост као креативна различитост у теолошком контексту је важна животна тема која покреће сва даља питања остварења личности и заједнице. Заснива се на богочовечанској, небоземној и вечновременској двоједној стварности, све у контексту динамичног, а не онтолошког, дуализма. Подразумева бесконачно напредовање, стално стваралачко умножавање свих животних вредности. На тај начин разлике су очигледне, али нису нестваралачке препреке него су стваралачки потенцијали које треба непрестано

умножавати. Бројчано већи дарови представљају већу одговорност, што не умањује вредност бројчано мањих дарова, како у стању могућих вредности тако и у самој реализацији. Све се решава себедавањем без интересне себичности, што достиже свој максимум у „служењу већих мањима“ (Мт. 20,26), чиме се показује да „велики дар/таленат“ подразумева и непрестано себедавање. То није привилегија којом се неки изузетан појединац овлашћује да буде изнад свих, пре се може рећи да је на овај начин позван да буде креатор јединства у различитости. Слободно се може рећи да теолошка мисао у својој свеукупности инсистира на одговорности умножавања свих добијених дарова/талената, све у циљу бољитка многих, ништа из разлога било чије себичности. Први корак у свему томе је распознавање различитих дарова, тачан увид у стање и меру дарова сваке слободне личности. После тога неопходно је стваралачко усклађивање свих различитости, где треба избегавати неумесна поређења која су оптерећена самоистицањем или самопонижењем, гордошћу или омаловажавањем других. Ту свако треба слободно да се определи, и без нестваралачких предрасуда носи свој дар, јер само тако је могућа стваралачка доброделатна динамика. Тако нико није оптерећен ни „вишком“ ни „мањком“ јер су сви покренути ка пуноћи стваралачког остварења. Наравно, остаје јасан поредак и умесно одређене различите животне функције, али се нико не осећа несигурно сви смо у стању међусобног поверења. Предуслов за то је непоколебљиво себедавање, без обзира на већу или мању меру одређених дарова. Само такво стање је гарант остваривости личности у заједници, јер је то став стваралачке отворености према свакоме, без оптерећености себичним интересом који скоро увек доводи до самоизолације. Један у низу различитих примера заговарања самоизолације, предлаже да треба „подносити оно што је нужно“, проглашавајући спремност за служење „већих мањима“ немогућим идеализмом, јер по њему је „идеализам лажљивост пред нужним“ (Ниче,2011:54). Овај став у многоме разоткрива могућа стања песимизма и изговарања лошим поступцима, што на крају прераста у неразумевање другог, што и најкреативнију идеју чини неуспешном. Због тога све ово треба разматрати без оптерећења било каквом једностраношћу. То је могуће у оним заједницама где су даровити ангажовани у успостављању културе дијалога са циљем да се различитости препознају као креативне могућности. Ако у томе успеју тако што ће све своје стваралачке потенцијале ставити у службу свеопштег бољитка, онда њихова даровитост постаје својина многих, а они лично „капитал од непроцењиве вредности“ своје заједнице и више од тога, читавог света. Показатељ стварне успешности у превазилажењу супротности су речи: „У истој сразмери у којој будемо волели више истину него победу, трудићемо са да сазнамо шта је то што неистомисљеницима даје повода да мисле онако како мисле“ (Спенсер, 1911:45). Само на тај начин, разумевањем другог, а не једностраношћу одбране и напада, свако стварно изграђује своје добре животне могућности претварајући их у креативну и прогресивну стварност.

Даровитост као стваралачка могућност

Даровитост није готово стање, него је добра могућност коју треба оделотворити одговорно у пуноћи прогресивне креативности. То није нешто дато по привилегији порекла или припадности, него је задато и подразумева стваралачку сталност у пуноћи себедавања, искључује сваки облик саможивости. Овде је у теолошком контексту примарно превазилажење саможивости и остварење несебичног себедавања, што на прави начин динамизира стваралаштво у сваком погледу. Због тога је важно ненаметљиво теолошко присуство у животном стваралаштву, што не значи преузимање свега и мешање у све, него је реч о стваралачком служењу свеопштем бољитку. То је просветитељско буђење човекове стваралачке одговорности према другоме и себи на један ненасилан начин. Искључена је претња или изнуда, као и неумесна обећања, ради се о креативном подстицању на добродетел. Не у контексту тога колико и да ли се иста „исплати“, него јасним истицањем животног стваралаштва као узвишеног чина. У свему томе треба бити обазрив и увиђаван, како не би било ко схватио теолошку добронамерност на погрешан начин. Наравно, пре свега тога треба промислити и осмислити меру и начин пројављивања те добронамерности, како је већ на самом почетку не би обесмислили неумесним и непромишљеним поступањем. Ту нема места било каквом „тактизирању“, све мора бити утемељено на недвосмисленом ставу непоколебљиве и ненаметљиве вере.

Треба знати да човеков стваралачки потенцијал може бити обезвређен, погрешно преусмерен и неостварен и у теолошком контексту. То се догађа онда кад се иступи из богочовечанске динамике вере у ропски страх немоћног човека пред Свемоћним Богом. Такав начин обесмишљава и саму веру у њеној основи, што се види у томе да се поједини верници више плаше Бога него што Га воле. То ствара несигурност која обуставља сваки облик доброг стваралаштва, што даље води у различита маштарења и религијске представе које немају никакве везе са реалним богојављењем и богопознањем. Пре се може о њима говорити као о фантазији појединца или групе, него о животу у вери. То се даље компезује различитим илузијама и фантазијама, што подстиче неумесне идеје о Богу и човеку. Бог је ту сведен на суровог диктатора, а човек на немоћног роба коме је све забрањено, што обесмишљава и зауставља стваралаштво. Тако се стваралачки потенцијал (даровитост) своди на затечено стање које се не сме нипошто мењати. Све стоји под теретом нестваралачког страха, и што је најгоре појединци који за себе мисле да су верници се за све то изговарају Богом. Та неумесна оптужба на рачун Бога, коју износе неутетемљени верници мислећи при том да на једини могући начин Њега сведоче, јесте нешто што треба препознати и јасно дефинисати као промашај неостварених верника.

Врло је важно разумети богочовечанску динамику и наше састваралаштво са Богом, који свима даје све, ни од кога ништа не узима. Не тражи слепу покорност, нити статичну захвалности, жарко жели нашу отвореност и искреност, и онда кад се одазивамо и онда кад Му се

супростављамо. Зашто онда појединци погрешно пројектују своје виђење Бога као некога Ко је увек против нас и Кога треба непрестано угађати? Разлог је једноставан, долази из сурове свакодневице где увек „мањи служе већима“ руководећи се идејом „кога је молити није га срдити“. Свако, на тај начин, има неколико оних којих се плаши, али појединце „смирује“ то што се и њих неко плаши, и тако све тече из бесмисла у бесмисао, а све се доживљава као „природно“. Проблем је што се не покушава осмишљенији приступ тој затеченој суровости коју наслеђујемо с колена на колена, разумевањем инсистирања теологије на томе да „већи служе мањима“, што свему даје другачији смисао. Тако и личност и заједница добијају другачију меру и смисао, и то најпре тако што је мера за све слобода, а не присила. Даље, теолошка саборност није истоветна са интересним удруживањем и странчарењем, има дубљи смисао и савршеније мере заједницења. Ту је у првом плану јединство у различитости, а не наметнута једнакост која укида све облике креативне различитости, па и стваралачки потенцијал даровитих. Није умесно превиђање разлика, треба их препознавати и креативно остваривати инсистирањем на свеопштем бољитку по јеванђелском принципу: „Ко хоће да буде први, тај нека свима служи“ (Мт: 20, 27). На овај начин даровити добијају велики простор за своју стваралачку прогресију, а њихово „служење“ није поданичко повиновање, него је промишљено поступање. Могу, ако хоће, и другачије да поступају, и нико их због тога не може оспоравати. Само је реч о томе да у теолошком контексту даровитост подразумева несебичност у свакодневној комуникацији са свима, добронамерну укљученост у тражење добрих решења.

Одговорност примања и стваралачког умножења добијених дарова су неодвојиве чињенице у промишљању даровитости у теолошком контексту. Ту није могућ неки заједнички рецепт успешности по било којој основи (верска или национална припадност, заједничко поднебље и сл), што не значи заговарање индивидуализма. Ради се о указивању на могућу опасност од уопштавања свега свођењем на спољашње манифестације, без дубљег улажења у унутрашњост човековог бића. Сваки човек је историја за себе, али нико не може било шта да учини сам без других. Та стваралачка неодвојивост личности и заједнице представља битну креативну чињеницу у животном стваралаштву, јер свему даје праву меру. Кад је у питању даровитост као креативна могућност, треба рећи да се ту преплићу лична одговорност онога који је добио одређене дарове, да их препозна и умножи, са одговорношћу заједнице да то препозна и уђе у састваралаштво са даровитим појединцем. То може бити пријављено на различите начине, од почетног уважавања и давања подршке, до најконкретнијег састваралаштва. Само је важно да се нико и ништа не пасивизира свођењем на статизам дивљења или слепи активизам супростављености и противљења.

Теологија и стваралаштво

Теологија у својој реалној животности подстиче стваралаштво, није могућа као поданички однос према Богу, јер где не постоји стваралачка слобода све је обесмишљено и беживотно. Креативан и прогресиван теолошки однос према стваралаштву подразумева сталну динамику добродетељи, искључује сваки облик нестваралачког наметања готових решења. Заправо, теологија је истовремено окренута и Богу и човеку, није могућа као нешто једнострано, јер функционише у пуноћи богочовечанског остварења. Не бави се вечношћу тако што негира време, него свако време осавременује вечношћу. То никако није једнострано бављење само „верским темама“, него је увек и „борба за друштвену правду и људска права ... најсавршеније правило хришћанства, његова одредба, његов највиши врх јесте: трагати за оним што је пробитачно за све“ (Вер, 1997:46). Дакле, сваки облик незаинтересованости за свет и догађања у њему представља одустајање од животне пуноће, и не може се сматрати исправним поступањем у име вере. Јер, религијски универзализам „не тежи ка натприродним и надисторијским сферама, већ прилази човеку у историји са трудом и жртвом“ (Маназиридис, 2011:28). То не значи насилно наметање вере, већ стрпљиво заговарање могућности стварног животног бољитка.

Теолошко учествовање у стваралачкој динамици треба да буде осмишљено стрпљивим и ненаметљивим „служењем првога“ (Мт. 20,26), и то тако што многи постају „један човек у Христу“ (Гал. 3,27). Овде се не ради о заговарању безличног омасовљења, реч је о слободном остварењу многих стваралачких субјекта, где је примарно себедавање а не себеистицање. То је тешко разумети, што показује и став да је „самилост слабост“, док је „морал одсебљавања морал пропадања“ (Ниче, 2011:12;141). Овај приговор не треба да произведе нелагоду и зловољу, већ непоколебљиву добронамерност према свакоме. Због тога је потребна стална доброделатна одређеност којом свако на прави начин препознаје и осмишљава своје стваралачке потенцијале. Даровитост као потенцијал и као постигнуће на овај начин добија свој пуни смисао јер постаје креативни и прогресивни чинилац који обједињује многе ствараоце. Не остаје затворена у некој себичној индивидуи, покреће стваралачку одговорност код свих. Тиме се не обезвређује ничије стваралаштво него се усаглашавају лично и заједничко на корист свих делатеља. Ту улоге нису помешане и непрепознате, постоји јасан поредак вредности и радњи, само се у први план ставља одговорност, а не привилегије и заслуге. На ово нико не може бити принуђен, свако се слободно одређује хоће ли или неће на овај начин да ствара. Због тога, кад се говори на овај начин о теолошком концепту стваралаштва личности у заједници, увек треба имати на уму да је реч о препоруци – савету, а не о заповести. Треба рећи и то да поједини верници нису довољно успешни у овоме, што никако не значи коначну немогућност остварења. Ради се о људској стремности или неспремности за јединство у различитости. Никако о диктату вере по коме сама припадност верничком корпусу унапред подразумева добродетељ, или

оспорување. Реч је о нечему што свако треба добро да промишља и непресатно себе проверава узрастајући у стваралачкој слободи и одговорности. Теолошке основе су јасне, али то није могуће механичко поступање по инерцији припадности. Само онда кад се стваралачки субјекат слободно определи могућ је напредак у добродетељи и добронамерности, чиме се даровитост као могућност најпотпуније остварује. Не остаје затворена у индивидуалној саможивости, прогресивно се умножава подстичући стваралаштво и личности и заједнице. На тај начин квалитативна и квантитативна различитост у даровитости постаје креативна стварност стваралачке успешности многих, не само једног или више стваралаца.

Различитост као подстицај креативне прогресије

Различитост је афирмативна чињеница у теолошком стваралаштву, али треба рећи и то да постоје одређене групе верника који то не разумеју и не прихватају. То је из разлога недостатка реалног теолошког знања, као и услед недовољног искуство суживота у различитости. Тада кулминира неконтролисана себичност групе која прераста у масу безличних појединаца који постају робови сопственог порекла и припадности. Та самоизолација појединих група никако не сме да буде репрезентативни узорак при разматрању теолошке науке и њене афирмативне функције у животном стваралаштву. Врло је важно разумети позитивне поруке теолошке науке, које се свде на то да је сваки човек непоновљиви оригинал, никако не може бити ничија копија или имитатор туђег живота. Није самодовољна индивидуа, него слободна и одговорна личност која стваралачки напредује онолико колико је спремна да самоодречном љубављу победи саможивост. Без тога све што чини нема стваралачку пуноћу и обесмишљено је нестваралаштвом самољубиве индивидуе која може да постиже доређене резултате. Ти резултати губе своју прогресивну динамику јер остају затворени у зачараном кругу без излазне стратегије која отвара нове стваралачке токове. Тако је тај делатник неко ко комуницира са публиком од које очекује дивљење и уважавање, без давања конкретних смерница ка заједничкој стваралачкој успешности. Све се тада затвара и остаје започета а недовршена тема, чак и забрањена од стране самог „извођача“ који себе проглашава за неприкосновени ауторитет, доводећи све остале у подређени положај. То најилустративније осликавају многе тезе и дисертације по полицама научних институција. Због тога треба превазићи ту нестваралачку раздвојеност и увести у животну стварност сва научна достигнућа, чиме ће бити препозната њихова стварна вредност. Ући ће у свакодневну животну динамику као креативне чињенице с јасним циљем да допринесу свеопштем бољитку. Тако се све осмишљава добром стваралачком комуникацијом где примарна чињеница треба да буде одговорност, а не поданички страх.

Сви комуникацијски нивои имају животну пуноћу само онда кад превазилазе произвођачко – потрошачке релације, и кад су неоптерећени пореклом и припадношћу. Тада све различитости постају креативни фактори

који подстичу ненасилно усаглашавање без интересне дволичности и беживотне уплашености. Нико себи не даје право да било шта другоме намеће, и никога не обузима страх од другог до те мере да беспоговорно прихвата његове ставове. То је могуће само онда кад је човек уверен и сигуран у оно што мисли, верује, заговара и чини. Кад нема тога онда у стању неодлучности човек лако прихвата масификацију као своје животно стање и опредељење. Кад је верска припадност на овај начин обесмишљена онда долази до сукоба са несагледивим последицама, где постоји само потреба да се оспоравањем другог и другачијег покаже „оданост“ свом колективитету. Ту подједнако трагично пропадају сви који су пристали да буду саучесници таквог процеса, ни не знајући колико добрих дарова на тај начин упропашћују сами код себе и једни код других. Заправо, даровити се обично повлаче негодујући у себи, оптужујући друге за сужен простор, не увиђајући да су сами себи ускратили добре резултате у стваралачкој комуникацији.

Могућност креативне социјализације даровитих

Усаглашавање различитости је најкреативнији посао, амбијент у коме се на најплотпунији начин може афирмисати даровитост сваке слободне и одговорне личности. Успешност тога је условљена степеном спремности да се разуме и прихвати стварност да се даровитост најпрогресивније развија себедавањем. Сваки облик присвајања само за себе ослабљује стваралаштво даровитих претварајући све у промоцију насиља јачег над слабијим. Због тога је овде важан теолошки подстицај „службења већих мањима“, што је бољи пут прогресије даровитости у животном стваралаштву. Наравно, ради се о дугом и тешком процесу у коме је неопходно постојање слободних личности, без којих је све бесмислено. То није наметање навика и прихватање друштвених захтева, без разумевања о чему се ради. Важна је и потребна „аутономија личности“, која има више нивоа или начина: бихејвиорални, емоционални, сазнајно-евалуативни, инструментални, економски и аутономија идентитета (Пјурковски-Петровић, 1996). Допринос религијских система у свему овоме може бити од велике користи у случају верника, како у процесу њиховог остварења у конкретnoj заједници, тако и у мултиконфесионалној комуникацији. Први и најважнији корак у томе је превазилажење „егоцентризма“ аутономне, или слободне личности. Следећи корак је превазилажење „колективног егоизма“ који може да се појави унутар саме верске заједнице. Заправо, много процеса се догађа истовремено, што верској компоненти даје битну улогу у процесу социјализације, где примарно постаје опште добро. Због тога су „агенси социјализације: школа, црква и масовни медији“ (Гашић, 2001:162). Треба рећи да је у томе потребна стварна одговорност поменутих фактора социјализације (школе, цркве и мас медија), а не спорење о нечијој мањој или већој важности. Од степена разумевања одговорности и постигнутих резултата у „претварању потенцијала у постигнућа“ зависи „важност“ сваког стваралачког фактора.

Социјализацију треба разумети у најширем стваралачком контексту, не само као „процес прилагођавања захтевима друштвене околине, усвајање начина понашања, правила и вредности које су уобичајене“ (Педагошки лексикон, 1996:466). Јесте и то, као што је и „увођење у културу, стицање контроле над импулсима, учење социјалног учешћа... обуздавање рушилачких агресивних тежњи и њихово каналисање у друштвено прихватљиве и корисне облике, како би се обезбедио ред у друштву ...“ (Гашић, 2001:161). Овде најпре треба довести у склад питање слободне личности и заједнице, што у теолошком контексту подразумева исправно разумевање богочовечанског динамизма вере. Знајући да је „начин постојања Цркве живот као заједница, а не живот као индивидуално преживљавање ... простор Цркве је бездимензионална непосредност личносног односа и заједнице ...“ (Јанарас, 2004:32-33), не поричемо различите покушаје животног остварења. Само појму „социјализација“ без супростављености додајемо појам „саборност“, а појму „глобализам“ појам „универзализам“ (Манзаридис, 2011:23-31). Ово додавање из теолошког контекста прихватљиво је онима који се опредељују за веру, док онима који имају другачији став то не може бити наметнуто. То није могуће, и не сме да буде заговорано, али је, такође, неумесно и оспоравање верницима да у расправи изложе своје ставове, са спремношћу да их образложе и прихвате неприхватање са друге стране. Како онда постићи договор? Пут је једноставан, успостављањем принципа „модус вивенди“ - „слажемо се да се не слажемо“. То никако не може да успори или онемогући процес социјализације, препозната различитост постаје „заједнички простор“ где је могућ сусрет без сукоба. Стваралачка комуникација руковођена обостраном добронамерношћу покренуће тражење заједничких добрих решења. Ту се не треба плашити сувише великог утицаја религијске сфере, јер се ради о прихватању друштвене одговорности, а не о пружању ингеренција.

Када знамо да постоје три нивоа социјалних активности: интеракција – сусрет различитих индивидуа; односи – скуп интеракција између индивидуа; социјалне структуре – систем институција и веровања (Крњајић, 2001:172), онда препознајемо потребу учествовања више стваралачких субјеката. Тај процес се одиграва како „од унутра ка споља“ (Пијаже), тако „интериоризацијом“ – унутрашњим прихватањем спољашњих утисака (Виготски, 1996:125). Свака појединачна личност остаје са „својим карактеристичним особинама“, али је примарни задатак успостављање „складних односа“ у којима је циљ превазилажење егоцентризма и социјализација слободне личности (Рот, 1977; Нилсен, 1982). Теолошка мисао јасно прави разлику између појмова: различитост (διαфора) и раздљености (διαρεσις), јер „свако биће има свој идентитет, без којег би оно престало да буде оно што јесте. Без различитости нема бића ...“, (Зизијулас, 2011:23). Али, различитост не мора да буде разлог за сукоб и раздљеност – посвађаност и некомуникативност. Због тога теологија, такође, заговара „интерперсоналну кооперацију“ или заједничко трагање за слагањем и разумевањем (Крњајић, 2001:171). Овде је владајуће правило вере: „Од оних којима је више дато више

ће се и тражити“, што јасно истиче даровитост као креативну стварност друштвене интеграције многих различитости.

Даровити као лидери нове стварности

Исправним разумевањем даровитости јасно видимо њихову меру и место у животном остварењу. Амбијент школе, где је очигледно постојање „нагона за надметањем“, је истовремено и простор где треба препознати мноштво различитих дарова. Није неумесно уопштавање ако пођемо од чињенице да „свако има дар за нешто“, него је подстицајно препознавање потребе да се успостави добар вредносни систем. Посебно, ако пођемо од чињенице да су „неформални и социјални утицаји који настају у вршњачким групама најчешће у трансмисији масовне и медијске културе, хедонистичког схватања живота и утилитарног система вредности“ (Ивановић, 2001:44). Реч је о потреби преобликовања система вредности, где је преко потребно ангажовање ученичког потенцијала, што захтева препознавање оних који могу и желе да дају свој пуни допринос у томе. Допринос верске наставе, која је присутна у савременом школском систему више од једне деценије, у вези са овим је значајан. Али, то не значи једнострано свођење свих активности само на час веронауке, него афирмисање позитивних друштвених вредности и стваралаштва у свим садржајима. То је добра могућност да се етика, естетика и гносеологија ставе у исти просветни контекст.

Обазривост и стрпљиво опхођење свих наставника у школском процесу је најнеопходнија чињеница, јер они најбоље препознају потенцијале ученика. Такође, те добре потенцијале могу да ставе у функцију остварења заједничког успеха, од препознавања најбољих у различитим наставним предметима, до подстицања истих да своје потенцијале ставе у службу стварања добрих резултата свих ученика. Тада „лидер“ није „штребер“ или „улица“, за кога сви мисле да своје успехе постиже захваљујући привилегијама и „протекцији“. Он је препознат као стварно даровит и остварен у конкретној области, али ту се не зауставља процес заједничког ангажовања, него се за сваку појединачну област препознају најталентованији, са јасним нагласком на „интерперсоналној кооперацији“. Тада проглашавање „најбољих“ означава поглед у заједничку будућност, а не окончање стваралачког процеса. Стваралачко надметање траје непрестано, и задатак школе је да то стање учини прихватљивим за све. Допринос теолошке мисли у овоме састоји се у подстицању доброг стваралаштва свих, без обзира на већи или мањи степен даровитости некога за нешто. То не треба разумети као уопштавање и обезличавање, него као инсистирање на отворености и одговорности. То ће резултати стварном променом система вредности код ученика, тако да ће мера успешности бити степен одговорности појединца за заједницу. Тако је могуће спречити и вршњачко насиље, јер се разуме да бити „лидер“ значи имати резултате у самом учењу, као и другим начинима позитивног остварења. Тада је стварно „најјачи“ онај ученик чији позитивни резултати подстичу друге ученике на стваралаштво, а не онај кога се сви

плаше. Такође, он разуме да га то обавезује да непрестано помаже другима подстичући их да и они остварују још боље резултате. Сигурно је да на овај начин у сваком разреду може истовремено да постоји више препознатих „лидера“ који су своју даровитост конкретизовали успехом и ставили у службу свеопштем бољитку. То је у даљем току гарант стварања боље социјалне кохезије друштва.

Анализом става ученика о „таленту“ или даровитости јасно се види да им непрестано треба указивати да је могуће свакоме да буде „успешна особа“, јер је приметно њихово „наслеђено“ мишљење од старијих о непостојању добрих услова (Максић, 2000). Наравно, они са већим степеном даровитости имају и веће могућности, али свако треба да препозна своју меру и определи се да напредује тамо где има највише потенцијала. Интересантан је став ученика о успешности, где се наглашава материјални статус као једна од важних мера, али се у одређивању о „позитивном лику“ и „негативном лику“ види да им „низак морал“ није узор, него им смета (Максић, 2000). Такође је битно нагласити да су се ученици у свим анкетама афирмативно изјашњавали и имали позитиван став о увођењу верске наставе (Петровић, Божичковић, 2001). Све ово јасно показује постојање стварног потенцијала ученика, само је потребно препознати различите степене њихове даровитости и помоћи им да исту претворе у стваралачки успех. Истицањем појединаца међу њима као „лидера“ успоставља се добра „кооперација“, а не ствара се стање зависти због приметних привилегија појединаца. Теолошки допринос у свему овоме састоји се у стварању позитивног амбијента у коме постојање многих различитости у сваком погледу постаје заједничка добра стварност. То не води сукобу, већ осмишљава позитивно надметање где је примарно бити добар и успешан, а не бити себичан и бољи од других без имало спремности да се другоме помогне. Није лако мотивисати некога да све ово прихвати, али је потребно свакога убеђивати ненасилно да у свему поступа по јеванђелској мери: „Како желите да вама чине људи, онако и ви њима чините“ (Лк: 6,31). Не, дакле, да се узвраћа „како они мени тако и ја њима“, него да се ствара другачији вредносни систем у коме полазимо од себе, али не на темељу егоцентризма, него на несебичности. Ако би само ову лекцију успео сваки вероучитељ да појасни ученицима, и охрабри их да разумеју снагу доброте, био би то велики допринос. Наравно, и овде треба препознати постојање или непостојање дара, али никад не треба одустати од тражења нових и бољих комуникацијских начина.

Закључак

Даровитост као креативна различитост у теолошком контексту је лако уочљива, али је увек проблем даље реализације. Од спремности и неспремности сваког појединца на несебичност зависи његово остварење у заједници, било верској или широј друштвеној. Даровитост, сама по себи није довољна ако није конкретизована, и то не само као добар резултат појединца, него и као стваралачки допринос бољитку живота и постојања. Сви се слажемо

да би човечанство било лишено многих угодности да су Тесла, Њутн, Ајнштајн и други ствараоци остали затворени у сопствену саможивост, али ретко кад се бавимо својом себичношћу. Теолошка наука подстиче све ствараоце на солидарност и одговорност тако што заговара „служење већих мањима“ као стваралачку меру којом се мери успешност и одређује даровитост. Не апстрахујући достигнућа у свим областима и не уопштавајући све људске делатности теолошка мисао подстиче стваралачку одговорност у свим областима људског стваралаштва.

Школа као амбијент отвореног сусрета различитих ствараоца и идеја, простор у коме се препознају и усмеравају нови стваралачки потенцијали. Ту је примарно постојање комуникације, тако да треба да буду подједнако прихваћени и истомишљеници и неистомишљеници. Истраживање даровитости у теолошком контексту значи препознавање спремности да се даровитост непрестано умножава себедавањем, а не да се троши самоистицањем и стицањем само за себе. То је увек „тихи глас“ који могу да чују они који то желе, и који не ремети стваралаштво оних који другачије промишљају живот. Успешност у остварењу овога условљена је спремношћу сваког учесника појединачно, јер се све догађа на личном плану. Остварује се као заједничко дело многих, али без масификације присталица, са јасним стављањем у први план одговорности. Мера те одговорности условљена је степеном даровитости, тако да се од оних са више дарова (талената) више и очекује. Тако се не обезвређују они са мање даровитости, него се истицањем „већих“ подстиче њихова примарна одговорност. Заговарање идеје о стварању „лидера“ већ у најранијем периоду школовања треба разумети као потребу да се што раније препознају стваралачки потенцијали. То лидерство није незаслужена привилегија по принципу порекла и припадности, него је добра могућност да се порекло и припадност ставе у други план. То је нешто веома осетљиво, али одустајање од тога је неодговорно поступање. Због тога је неопходно стално препознавање дечије даровитости и њихова афирмација кроз ангажовање у конкретној делатности. Ту је посебно важно и потребно препознати постојање многих видова даровитости и начина креативне ангажованости даровитих. Инсистирање теолошке мисли на служењу као начину остварења даровитих треба разумети креативно, као подстицај да сва постигнућа буду заједничко добро. На тај начин се не превиђа ничије конкретно чињење, већ је исто слободно од сваке затворености у самодовољност. Тако се успешност даровитих мери њиховом спремношћу да допринесу бољитку других, чиме њихова успешност добија прави смисао.

Литература:

- Библија (2010), Београд.
- Биговић, Р. (2000): *Црква и друштво*. Београд.
- Вер, К. (1997): *Православни пут*. Хиландар.
- Виготски, Л. (1996): *Проблем развоја психе*. Београд.

- Гашић, С. (2001): Схватња о процесу социјализације и односу социјализације и васпитања, у *Зборник института за педагошка истраживања*. Београд.
- *Добротољубље* (1997), Хиландар.
- Ивановић, С. (2001): Васпитни аспекти савремене школе, у *Зборник института за педагошка истраживања*, Београд.
- Кемпијски, Т. (2001): *Угледање на Христа*. Београд.
- Крњајић, С. (2001): Социјална интеракција и когнитивни развој, у *Зборник института за педагошка истраживања*. Београд.
- Кубурић, З. (1999): *Вера и слобода*. Ниш.
- Максић, С. (2001): Улога школе у васпитању младих, у *Зборник института за педагошка истраживања*. Београд.
- Манзаридис, Г. (2011): *Глобализам и универзалност*. Београд.
- Мацукас, Н. (2007): *Свет, човек, заједница*. Нови Сад.
- Ниче, Ф. (2010): *Антихрист*. Београд.
- Панајотис, Х. (1997): *Тајна Бога и тајна човека*. Београд.
- Пантић, Д. (1988): *Класична и световна религиозност*. Београд.
- Петровић, А – Божичковић, В. (2001): *Веронаука у школама; да или не*. Суботица.
- Пијаже, Ж. (1977): *Психологија интелигенције*. Београд.
- Пијаже, Ж. (1996): *Интелектуални развој детета*. Београд.
- Пјураковски – Петровић, К. (1996): *Породица која развија аутономију детета, у Настава и васпитање*. Београд.
- Поткоњак, Н. (2012): *Педагошка знања свакоме човеку нужна*. Вршац.
- Спенсер, Х. (1911): *Религија и наука*. Београд.
- Шушњић, Ђ. (1971): *Отпори критичком мишљењу*. Београд.
- Шушњић, Ђ. (1984): 95 теза о односу религије и науке, у *Култура* 65 – 67. Београд.
- Шушњић, Ђ. (1996): Моћ и немоћ науке у критици религије, у *Гледишта* 3-4. Бгд.

Prof. dr Ljubovoje Stojanović

EXPLORATION OF ABILITY AS A CREATIVE DIVERSITY IN THEOLOGICAL CONTEXT

Abstract: Unity and witness, as important theological categories of human existence, involve diversity as a postulate for creative freedom. Thus a creative progression of each free personality is being accomplished, with a constant recognition of all kinds of human talents and the use of different creative potentials. This is being accomplished through a constant "wait of the magnates on the minors", thus providing a special creative dimension for the gifts/talents, which are consequently being constantly enlarged instead of decaying. It's not about generalizing everything and drawing level between the gifts as large potentials of a creative personality and their absence in others. It's about emphasizing gifted personalities in the context creative diversity by recognizing their creativity adequately and accepting it as a creative diversity. Thus the trust of the community in the creativeness of the individual is placed foreground and the convocational progressive dynamics of a quality creativity is established. It's a way to avoid individual pride, as well as incapable envy of those less gifted, all being engaged in common betterment. The exact place and role of each creative individual is well known, they are all engaged in creativity and accomplished according to their true gift and work. The gifted remain distinguished, condign creators, without being isolated from others and plunged into their own selfishness. They are the creators of prosperity and their merits are recognized and known to us. But not just that, for the lack of space for God's creatures and their creation. Once it becomes the creative creational fact in the lives of

many, it gains a special dynamics and dimension. That's ablenees in use in the context of the very life of the community, where the measure for success is an amount of selfgiving to others. Thus progressive creativity is achieved, as a constant creative perfection in which by giving ourselves and from ourselves and not taking just for ourselves, we gain most. This gaining doesn't involve appropriation but constant creative recongnizing and multiplying of beneficial gifts by our true benevolence and constant humanity.

Key words: talent/ableness/gift, creative diversity, self-giving, unity, collectiveness.

